

Az Egyedülálló világ című tárlat katalógusa

Adolf Born és Bohumil Hrabal

G. Kovács László

MESEORSZÁGBELI SÉTÁK

ADOLF BORN EMLÉKKIÁLLÍTÁSA A KAMPÁN

*„Zseni lehet, aki soron van, akit a sors keze
kiválasztott... aki a nagyvilágismeret után
vágott, aki sokat utazott, aki a határvonalakat
látva soha nem habozott, aki eredeti volt
mindenütt és mindenben...”
(Csontváry Kosztka Tivadar: A lángész.
Ki lehet és ki nem lehet zseni, 1913)*

Akár tudatos döntés alapján érkezett, akár véletlenül tévedt be valaki 2017. április 29. és július 30. között a prágai Kisoldal közvetlen szomszédságában fekvő, elbűvölő, kicsi szigeten, a Kampán, az egykori Sova-malmokban létrehozott Kampa Múzeumba, mindenképp szerencsésnek mondhatta magát: a múzeum kiállítótermeiben az elmúlt fél évszázad egyik legjelentősebb cseh képzőművészeinek, **Adolf Born**nak (1930–2016) a műveiből láthatott gazdag válogatást. Az **Egyedülálló világ (Jedinečný svět)** címmel megrendezett tárlat valóban azt nyújtotta a látogatóknak, amit a cím ígért: egy varázslatos, hasonlíthatatlan világba kerültek át, melyet a tehetőséggel párosuló határtalan képzelet teremtett.

Akár ecset, akár ceruza, pasztellkréta vagy a litográfiahoz használatos kőlap volt a kezében, Born minden esetben mágusnak bizonyult. A formák és a színek kavalkádjából olyan mesevilágot alkotott meg, amelyben elválaszthatatlanul fonódik össze a humor és az ironia, a játékoság és a titokzatosság, a fantasztikum és a vaskos realitás. Meghökkenítő, groteszk s ugyanakkor mulatságos víziói a szürrealizmust juttathatják eszünkbe, s bár a rokonság fennáll, Adolf Born éppúgy nem szürrealista, mint ahogy más stílusirányzatokhoz, iskolákhoz, csoportosulásokhoz sem sorolható: az önmagához mindenkor hű és mindig a saját útját járó mestert tisztelhetjük a személyében.

A kiállítás azoknak is tartogatott meglepetést, akik járatosak Born világában és műveivel gyakran talál-

koztak, találkoznak. A tárlaton belül valóságos kamarakiállítás mutatta be az 1960-as években készült könyvokat, amelyek korábban méltatlanul háttérbe szorultak. A szikrázóan szellemes, a naiv művészetre és a természeti népek művészetére is emlékeztető alkotások arról tanúskodnak, hogy Born élni tudott a hatvanas években bekövetkezett liberalizálódás lehetőségeivel, és ugyanolyan korszerű, kísérletező kedvről és bátorságról tanúskodó műveket hozott létre, mint az elzártságot és a hatalmi önkényt csak hírből ismerő pályatársai.

A kiállított művek jelentős része akvarell és pasztell: Born olyan szín- és formavilágot teremtett, melynek egyetlen kortársánál sem leljük párját. A művész képzelőerejéről tanúskodnak a sajátos univerzumára jellemző bizarr figurák, antropomorf lények, látomásos tájak, meghökkenítő szituációk, s a megjelenítés szuggesztivitása pedig valószínűleg azokra is mély benyomást tesz, akik a realiztikus(abb) ábrázolásmód, a dísztelenebb stílus, az egyszerűbb megoldások hívei. *A Jónás, a Szenzációs artistaszám kandúrral, az Alkimista, a Hajóút a XXI. századba, a Két civilizáció találkozási pontja, a Különös alakok az avignoni hídon* s megannyi más műve azt tanúsítja, hogy a cseh művész joggal sorolható Hieronymus Bosch szellemi rokonai közé, anélkül, hogy egy pillanatig is epigonizmussal vádolhatnánk.

Adolf Born mindig is előszeretettel vallotta magát illusztrátornak, s az irodalmi művek kimeríthetetlen

Testvéri kapcsolat, 1992

Kipling: A dzsungel könyve, 2007

ihletforrást jelentettek számára. Esetében azonban szó sem volt a hagyományos értelemben vett ábrázolásról: az illusztrált könyvek szellemiségét, légkörét, belső világát jelenítette meg, miközben nagy hangsúlyt fektetett a tárgyi világ, a környezet hitelességére. Amikor id. Alexandre Dumas remekét, *A három testőr*t illusztrálta, gondot fordított arra is, hogy a regény szereplőit korabeli ruhákban, korhű fegyverekkel keltse életre. Az irodalmi mű iránti hűség azonban eredetiséggel és alkotói szuverenitással párosult, illusztrációi önálló képekként, a szöveggel való „együttélés” nélkül is tökéletesen megállják a helyüket. Meggyőződhetünk erről az Edgar Allan Poe novelláihoz, a Grimm-testvérek meséihez, Kipling *A dzsungel könyve* című könyvéhez, Karel Čapekhez (*Harc a szalamandrakkal*), Christian Morgenstern verseihez és Jean de La Fontaine állatmeséihez készült illusztrációinál.

A tárlat Adolf Born munkásságának rajzfilmhez kötődő fejezetét sem hagyta figyelmen kívül. A művész ezen a téren is leleményességről, virtuozitásról és szellemességről tett tanúbizonyságot: animációs filmjei a humor el nem apadó forrásaként vannak jelen ma is a nézők körében, miközben bekerültek a klasszikus alkotások sorába.

Az illusztrációknál és rajzfilmeknél jóval kevésbé ismertek azok a tusrajzok, amelyekkel Born külhoni úti élményeit örököltette meg. Munkái – természetesen – fényévnvi távolságra vannak minden realizmustól: a művész szabad folyást engedett játékos fantáziájának, humorának áradását nem szorította gátak közé, tág teret hagyott a benne lakozó karikatúristának. A Velencét, Ciprust, Isztanbult, Hollandiát, Montrealt és számos más helyszínt fura figurák népesítik be, és bórleszkbe illő jeleneteket, a komikum lehetőségét magukban hordozó situációkat látunk. Born úgy ragadja meg az egyes helyek jellemző vonásait, hogy közben szünet nélküli mosolygásra készíti a szemlélőt.

A tárlat egyik falán csak egyetlen alkotást helyeztek el. Az *Utolsó vacsora hívatlan vendégei* című vízfestmény Born humortól áthatott látomásos műveinek sorába illeszkedik, mindazonáltal van benne valami nyugtalanító: sejtethető, hogy a hívatlan, toladó vendégek bajt okoznak. A kép központi alakja, egy idős férfi mintha már a felhők birodalmában lebegne: baljós, szörnyszerű lények környékeznek. Valóban egy előérzetet festett meg a nyolcvanhatódik évében járó művész? Sosem tudjuk meg, mert a kép elkészültét követő napon, 2016. május 22-én meghalt. Bízvást elmondhatta volna: Non omnis moriar – Nem halok meg egészen. Adolf Born azonban – tudomásunk szerint – nem hagyott ránk utolsó szavakat. Hagyott ellenben valami egészen mást: egy rendkívül gazdag, lenyűgöző életművet – a halhatatlanság zálogát.

A tárlat egyik falán csak egyetlen alkotást helyeztek el. Az *Utolsó vacsora hívatlan vendégei* című vízfestmény Born humortól áthatott látomásos műveinek sorába illeszkedik, mindazonáltal van benne valami nyugtalanító: sejtethető, hogy a hívatlan, toladó vendégek bajt okoznak. A kép központi alakja, egy idős férfi mintha már a felhők birodalmában lebegne: baljós, szörnyszerű lények környékeznek. Valóban egy előérzetet festett meg a nyolcvanhatódik évében járó művész? Sosem tudjuk meg, mert a kép elkészültét követő napon, 2016. május 22-én meghalt. Bízvást elmondhatta volna: Non omnis moriar – Nem halok meg egészen. Adolf Born azonban – tudomásunk szerint – nem hagyott ránk utolsó szavakat. Hagyott ellenben valami egészen mást: egy rendkívül gazdag, lenyűgöző életművet – a halhatatlanság zálogát.

A Grimm-testvérek meséi, 2004

Illusztrációk Ch. Morgenstern verseihez, 2009

Illusztrációk Edgar Allan Poe novelláihoz (A kút és az inga, s más történetek), 1988

